

A Magyar Lótenyésztő és Lovassport Szövetség Debreceni Kirendeltség elődeinek története

(Dr. Pataki Balázs)

Csekonics József, a Mezőhegyesi ménés alapítója és első parancsnoka már mindjárt egyik első előterjesztésében szorgalmazta az ország népies lótenyésztésének fellendítésére állami fedezettő állomások létesítését. Ezt jórészt a mezőhegyesi ménés neveltjeiből valamint a magánménészek produktumának felvásárlása és a községekbe való kihelyezése útján kívánta biztosítani. Miután azt tapasztalta, hogy megfelelő személyzet híján az egyes községekbe kihelyezett ménék gondozottsága nem megfelelő, II József császár (1780-90) rendelete szerint erre a feladatra egy új katonai szervezetet létesítettek, a *méneskart*.

Az első ménetelepet 1792-ben az erdélyi Muzsla községben alapították 30 ménnel. A ménetelepet 1807-ben Désre helyezték és a ménék számát 70-re bővítették. A további ménetelepek szervezése Kozma Ferenc működése (1868-1892) alatt gyorsult fel. Az ország egész területét behálózva 4 ménetelepet szerveztek (Székesfehérvár, Nagykőrös, Debrecen, Sepsiszentgyörgy), amelyen belül 4-4 méneteleposztályt állítottak fel. Az 1874-ben épült Debreceni ménetelepen belül az eperjesi Abaúj-Torna, Sáros és Szepes és Zemplén, a *debreceni* Hajdu, Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok és Szabolcs, a turjaremetei Szatmár, Bereg, Ung, Ugocsa, Szilágy és Máramaros, a rimaszombati pedig Borsod, Gömör, Nógrád, és Hont megyék területén tevékenykedett. A ménetelepek parancsnoka egy-egy méneskari alezredes volt, az egyes méneteleposztályokat egy-egy méneskari őrnagy vagy százados irányította az alárendeltségébe beosztott tisztekkel és altisztekkel együtt. Az egyes községekben működő fedezettési állomások vezetői továbbszolgáló, ill. hivatásos tisztesekből és tiszthelyettesekből álltak, a lóápolók pedig a sorozott legénységből kerültek ki. Miután a méneskar a hadseregen belül elit alakulatnak számított, a sorozásnál főként a lovas- vagy gazdasági gyakorlattal rendelkező sorkötelesekből válogattak.

A debreceni méneteleposztály állománya 1888-ban 47 fedezettési állomáson kihelyezett 167 ménből, 1912-re már 76 fedezettési állomáson 359 ménből állt. A ménék március 1-jével vonultak ki (leginkább gyalogmenetben) a fedezettési állomásokra, és június 30-ig fedeztek ott. Julius 1-jétől a következő évi kivonulásig a ménetelepen tartották, kezelték őket.

Az első világháborút követően a ménetelepek szervezete is megsemmisült. A háborút követően a ménék jelentős része odaveszett, a ménetelepek egy része a határokon kívül került, a személyi állományt jórészt feloszlatták, a méneket vállalkozóknál helyezték el. A ménetelepek újjászervezése az 1925-ben államtitkári rangban lótenyésztési főigazgatónak kinevezett Plósz Béla ny. egyetemi tanár érdeme. Az egykori méneteleposztályok feladatait felújítva 10 ménetelepet állítottak fel, melyből a Debreceni Hajdu és Szabolcs megyék lótenyésztési feladatait látta el. Ezen belül Hajdu megye a nóniusz, Szabolcs megye pedig az angol félvér (1942 után magyar félvér) tenyészkörzethez tartozott. A Debreceni Ménetelep országosan is kiváló tenyésztői munkája -- a térség hagyományosan jó lótenyésztési adottságai mellett -- a ménetelep egykori parancsnokának vitéz kismányai Micsky Imre méneskari ezredesnek az érdeme. Micsky Imre az egykori méneskar egyik legképzettebb, legjobb képességű tisztje volt, neve kiváló fogathajtóként Európa-szerte ismert volt. Tenyésztés-szervezői munkássága is jelentős. Az Egri Káptalan Szentmargita-pusztai birtokán csikónevelő telepet létesített, ahol az akkori elvek szerinti modern csikótornásztatási módszert dolgozott ki. Személyének, egyéniségének is köszönhető, hogy a Debreceni ménetelep a legutolsó időkig a magyar fogathajtás egyik kiemelkedő intézménye volt.

1942-ben a méntelep 40 fedeztetési állomáson 206 ménnel működött, melyből 98 nóniusz, 72 magyar félvér, 24 arab, 7 angol telivér, 1 anglo-arab, 1 gidrán és 3 lipicai volt.

A II. világháború pusztításai elől a méntelep állományát és személyzetét 1944-ben a bajorországi Bergstettenbe menekítették, ahonnan csak az állomány egy csekély hányada került haza. Maga a méntelep épülete is bombatalálatot kapott, így a méntelep újjászervezése Várady Jenő volt méneskari zászlós vezetésével immár civilben Nyíregyházán kezdődött meg 1947-ben. A méneket 1948-ban hozták vissza Debrecenbe. A méntelep vezetője 1948-49-ben többször változott (Várady Jenő, P.Kovács László, Mocsáry Károly) majd 1950-1956-ig Liczenciás György volt. 1956 novemberében a megalakult Munkástanács eltávolította az egykori hajószakácsból lett méntelepvezetőt, és helyére Markos Lászlót nevezte ki. A forradalom bukása után a méntelep vezetője Rónyai Kálmán lett, ő töltötte be ezt a pozíciót 1961-ig, a méntelep megszűntetéséig.

A változó, és gyakran nem szakember méntelepvezető ellenére a telep munkáját általános elismerés övezte úgy a területi tenyésztői és törzskönyvezési munkában, mint a lóképzés területén egyaránt. Hetey Sándor György főállattenyésztő, Szini Sándor méntörzskönyv-vezető, Nyitrai Mihály, Debreczeni Viktor, Kádár Sándor, Molnár Ferenc és Szin János kancatörzskönyv-vezetők a tenyésztési adminisztrációt, Czap Sándor edző a kiképzést végezte nagy szorgalommal és hozzáértéssel.

A Gazdasági Bizottság 10.288/1960. Sz. határozata alapján kiadott 57/B/1960. FM.sz.rendelettel 1961. január 1-jei hatállyal a méntelepeket felszámolták, és a lótenyésztés irányítását az Állami Gazdaságok Főigazgatósága vette át. A Méntelep feladataira megalakult a Hajdu és Szabolcs megyei Lótenyésztési felügyelőség, melynek vezetője a korábbi méntelepvezető, Rónyai Kálmán lett. A méntelep ménállományát a fedeztetési állomások szerint területileg illetékes állami gazdaságokhoz helyezték át a méntelep dolgozói is az állami gazdaságok állományába kerültek, illetve más területen helyezkedtek el. Ez egybeesett a magyar mezőgazdaság termelőszövetkezeti átalakításával, amelynek következtében az 1958. évi 724 ezres országos lóállomány 1962-re (4 év alatt) alig felére, 374 ezerre csökkent. A méntelep működési területén, Hajdu-Bihar és Szabolcs-Szatmár megyékben 1958-ban 234, míg 1961-ben már csak 164 mén állt a tenyésztésben.

1964-ben újabb átszervezés következett, Hetey Sándor György maradt az állami gazdaságok lótenyésztési felügyelője 1968-ig, míg a többiek: Szini Sándor megyei lótenyésztési felügyelő és Debreczeni Viktor törzskönyvvezető a Hajdu-Bihar, Nyitrai Mihály felügyelő és Kádár Sándor törzskönyvvezető pedig a Szabolcs-Szatmár megyei Állattenyésztési felügyelőség állományában került debreceni ill. nyíregyházi székhellyel.

1969. január 1-jével a 85/1968.MÉM.sz. utasítással létrejött Országos Lótenyésztési Felügyelőség a lótenyésztés intézményeit újra egy kézbe fogta össze, és a volt méntelepek egykori székhelyein megyénként egy-egy felügyelővel és kirendeltségenként egy törzskönyvvezetővel 8 kirendeltséget állítottak fel, melyek közül a debreceni kirendeltség vezetője Szini Sándor (egyben Hajdu-Bihar megyei felügyelő), törzskönyvvezetője Debreczeni Viktor, a Szabolcs-Szatmár megyei felügyelő Nyitrai Mihály lett. 1971-ben a Gyöngyösről áthelyezett Zs. Nagy Károly vette át a Hajdu-Bihar megyei felügyelői teendőket, így a Kirendeltség létszáma 4 főre bővült. A Kirendeltség feladata a köztenyésztés szervezése, a fedeztetési állomások felállítása, üzemeltetésük ellenőrzése, a törzskönyvi nyilvántartások vezetése, az egyedazonosítás, valamint más, a megye lótenyésztésével kapcsolatos feladatból állt. A Kirendeltség felügyelete alatt működött a Hortobágyi Állami Gazdaság nóniusz, és 1977-től a Nyíregyházi Mezőgazdasági Tangazdaság magyar sportló törzstenyészet. A termelőszövetkezeti törzstenyészetek közül 1969-82-ig a nagyecsedei Rákóczi, 1971-78-ig a nagyhalászi Petőfi, és 1979-től a nagyecserkeszi Kossuth Tsz. kisbéri-félvér törzstenyészet.

1976-ban Nyitrai Mihály nyugdíjba vonult, munkakörét mint Szabolcs-Szatmár megyei felügyelő Pataki Balázs vette át. 1977-ben Szini Sándortól a kirendeltség-vezetői feladatokat Hajdu-Bihar

megyei felügyelői teendői megtartásával Zs. Nagy Károly vette át, majd az ő nyugdíjazása után 1979-ben Pataki Balázs lett a kirendeltség-vezető, és Ibrányi András a Hajdu-Bihar megyei felügyelő. A törzskönyvvezető személyében 1982-ben következett be változás, ahol Debreczeni Viktort Balogh László váltotta fel.

1983. január 1-jével megszűnt az Országos Lótenyésztési Felügyelőség, a Debreceni Kirendeltség dolgozóit és feladatait a megyei állattenyésztési felügyelőségekből és a Mesterséges Termékenyítő Főállomásból megalakult Debreceni Állattenyésztő Vállalat vette át. A működési terület a korábbi két megye mellett Borsod-Abaúj-Zemplén megyével bővült, ahol a lótenyésztői teendőket Nádi Gyula, majd Bredács Béla látta el. A Vállalat igazgatója Dr. Resli István állatorvos, igazgatóhelyettese Pózner Béla mg. mérnök lett. Dr. Resli Istvántól az igazgatói feladatokat 1988-ban Bogdán Mihály vette át. A lótenyésztési részleg vezetője Ibrányi András lett, Szabolcs-Szatmár megye felügyelője pedig Huszti Mihály.

Az állattenyésztő vállalatok szervezete egyre kevésbé felelt meg az általuk végzett feladatnak, ezért 1990-ben a lótenyésztésben dolgozókat az újonnan alakult Magyar Lótenyésztő és Lovassport Szervezetek Szövetsége vette át. Rövidesen a Vállalat is megszűnt, egyéb tevékenységi területén jogutódai (az OMT Rt. és az ÁT. Kft.) működnek.

A Szövetség keretében a feladatok némileg átalakultak, a Kirendeltség működési területe is jelentősen megnövekedett. A korábbi 3 megye (HR, SR, BN) mellé Jász-Nagykun-Szolnok és Heves megyék ló törzskönyvezési feladatait is a Debreceni Kirendeltség látja el a Lótenyésztő Egyesületek megbízása alapján.

2005. november 25.